

รางทัด

ภูมิปัญญาเชิงช่างไม้และ
สุนทรียศาสตร์พื้นบ้านภาคใต้
ณ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา
เกาะยอ

@CH.TSU.117@GMAIL.COM

บทความเชิงวิชาการฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอคุณค่าของ “รางทัด” (หรือ พรกทัด) ในฐานะเครื่องมือช่างไม้พื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งได้รับการจัดแสดงและอนุรักษ์ไว้ ณ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จังหวัดสงขลา เพื่ออธิบายถึง ฟังก์ชันการใช้งาน ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อ และการผสมผสานศิลปะเชิงช่างอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมใต้

“เครื่องมือง้างไม้ โบราณพื้นบ้านภาคใต้”

ในอดีต “ช่างไม้พื้นบ้านภาคใต้” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเรือนพักอาศัย การต่อเรือกอลและ หรือการทำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ความโดดเด่นของช่างไม้โบราณภาคใต้คือการไม่แยก “ฟังก์ชันการใช้งาน” ออกจาก “สุนทรียศาสตร์และศิลปะ” เครื่องมือช่างจำนวนมากจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างประณีต งดงาม และแฝงไปด้วยความเชื่อ

- หนึ่งในเครื่องมือที่มีเอกลักษณ์และสะท้อนภาพดังกล่าวได้ชัดเจนที่สุดคือ “รางกัด” (หรือพรกกัด) เครื่องมือขีดรอยและทำเครื่องหมายที่ปัจจุบันหาชมได้ยาก แต่ยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีภายในห้องเครื่องมือช่างไม้และงานศิลปหัตถกรรม ณ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

LOCAL HANDICRAFTS

บริบทและหน้าที่ทางเทคนิคของ "รางกัด"

รางกัด เป็นเครื่องมือช่างไม้โบราณที่มีหน้าที่หลักในการ "ขีดแนวหรือทำรอยขนาน" ไปตามขอบไม้ เพื่อใช้เป็นเส้นกำหนดระยะในการไสไม้ เจาะสลัก หรือเข้าเดือยไม้ โครงสร้างของรางกัดจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่:

- ตัวเรือนรางกัด: ทำจากไม้เนื้อแข็ง ทำหน้าที่เป็นฐานจับและเป็นตัวทาบเลื่อนไปตามขอบแผ่นไม้
- แขนปรับระยะ (คานปรับ): ไม้ชิ้นยาวที่สอดทะลุตัวเรือน สามารถเลื่อนเข้า-ออก เพื่อกำหนดความกว้างของระยะแผ่นไม้ตามที่ต้องการ
- เดือยขีดขูด (หรือช่องใส่ตัวทำรอย): ส่วนปลายสุดของแขนปรับที่จะติดเหล็กแหลม ลิ่มไม้ หรือด้ายชุบหมึก เพื่อใช้ขีดหรือแต้มให้เกิดรอยเส้นบนผิวไม้

LOCAL HANDICRAFTS

สุนทรียศาสตร์และการสะท้อนคติชนวิทยาผ่านรูปทรงแกะสลัก
ความพิเศษของรากทศภาคใต้ที่จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์คติชน
วิทยา คือการออกแบบโครงสร้างตัวเรือนให้เป็น ประติมากรรม
ลอยตัว (Free-standing Sculpture) ขนาดกะทัดรัด โดยช่าง
แกะสลักมักนิยมหยิบยกรูปทรงของสิ่งมีชีวิตและมนุษย์
มาสร้างสรรค์

1. รูปทรงลิง (จวนร) และ การประกอบสร้างกลไก

- รางท่ดที่แกะสลักเป็นรูป ลิง ในอิริยาบถต่างๆ เช่น ลิงนั่งกอดหม้อหมึก หรือลิงกำลังปีนป่ายบนรางไม้ การเลือกใช้รูปลักษณะของลิง ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความผูกพันกับธรรมชาติตามวิถีคนใต้ แต่ในทางกลไก ช่างได้ออกแบบให้ช่องเจาะสำหรับสอดแขนคานไม้ หรือท่อน้ำหมึกกลมกลืนไปกับสรีระของลิง เช่น เจาะทะลุช่วงท้อง หรืออ้อมแขน ทำให้เครื่องมือชิ้นนี้ดูมีชีวิตชีวาและจับแน่นสติปัญญาเชิงช่างในการซ่อนฟังก์ชันการใช้งานไว้ในงานศิลปะ

2. รูปทรงมนุษย์และวิถีแห่ง เพศสภาพในพื้นที่บ้าน

ร่างทัดแกะสลักเป็นรูป สตรีเปลือยอกในท่า
คุกเข่า กำลังประคองช่องใส่หมึกหรือประคอง
ส่วนกลไกขีดไม้ การแกะสลักรูปผู้หญิงหรือ
สัญลักษณ์ทางเพศบนเครื่องมือช่างไม้โบราณ
สะท้อนคติความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง "ความอุดม
สมบูรณ์" (Fertility) และอาจเป็นอุบายในการ
สร้างอารมณ์ขัน ขจัดความเหน็ดเหนื่อยเมื่อ
ล้าให้แก่ช่างไม้เพศชายในระหว่างการทำงาน
หนัก ยิ่งไปกว่านั้น ยังสะท้อนฝีมือการจำลอง
สตรีระมุนุษย์อย่างตรงไปตรงมาตามลักษณะ
ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art)

3. รูปทรงสัตว์มงคลและ สัญลักษณ์ทางความเชื่อ

รางทัดที่แกะสลักเป็นรูป งูเหลือมหรือพญานาคขดตัว ชูคอขึ้น
 อย่างน่าเกรงขาม โดยส่วนลำตัวที่ขดวางถูกตัดแปลงให้เป็นเป้า
 สำหรับใส่หมึกขีดไม้ งูหรือนาคในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียง
 ใต้เป็นตัวแทนของความร่มเย็นและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนำสัตว์เหล่านี้
 นี้มาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือ เชื่อว่าเป็นการเสริมความเป็นสิริ
 มงคล ปกป้องคุ้มครองช่างไม้ให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุในการ
 ทำงาน และช่วยให้งานสถาปัตยกรรมนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าในฐานะ **มรดก** วัฒนธรรมและ **บทสรุป**

ร่างที่จัดแสดง ณ เกาะยอ มิได้ทำ
หน้าที่เป็นเพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์
เทคโนโลยีการก่อสร้างของชาวใต้เท่านั้น
แต่เปรียบเสมือน "บันทึกทางคติชนวิทยา"
ที่จับต้องได้ งานแกะสลักทุกชิ้นบนตัวเรือน
ร่างที่แสดงให้เห็นว่า ช่างไม้พื้นบ้านภาค
ใต้ไม่ได้มองเครื่องมือของตนเป็นเพียง
วัตถุไร้ชีวิต แต่ช่างได้สลักความเชื่อ ความ
คิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพลงไปในทุก
ฝีแปรงและรอยสั้ว

